

**ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่าง
ยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม:
วิเคราะห์จากผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567**
**Success Factors in Process of Sustainable Solution to Area-Based
Poverty with Participatory Public Administrative Mechanism:
Analyzing from Public Sector Excellence Award Winning
Projects in Year 2024**

นพพล อักฮาต¹ / พนมพัทธ์ สมิตานนท์^{2*}

Noppon Akahat / Phanompatt Smitananda

¹แขนงบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Public Administration Program, School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open University

²แขนงบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Public Administration Program, School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open University

*Corresponding author's E-mail: phanompatt.smi@stou.ac.th

Received: October 14, 2024
Revised: November 28, 2024
Accepted: December 4, 2024
DOI: <http://doi.org/>

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการ
แก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วน
ร่วมจากผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูล

ด้วยวิธี 1) การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และ 2) การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกอย่างเจาะจงจำนวน 90 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการ วิเคราะห์เนื้อหาและทำการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัย ความสำเร็จที่เกิดขึ้นแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเริ่มต้น เป็นกระบวนการสร้าง การบูรณาการและการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย 2) ขั้นกลาง เป็นกระบวนการเพิ่มมูลค่าและยกระดับมาตรฐานการผลิต การแปรรูป และการตลาดด้วยกลไกการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย และ 3) ขั้นผลสำเร็จ เป็นกระบวนการก้าวพ้นปัญหาความยากจน และการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนของกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 ปัจจัย

คำสำคัญ: การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่, การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม, ปัจจัยความสำเร็จ, รางวัลเลิศรัฐ

Abstract

This research aims to analyze success factors in process of sustainable solutions to area-based poverty with participatory public administration mechanism by examining the Public Sector Excellence Award winning projects of 2024. The research is a qualitative research method, and the data were collected by research methods as follows: 1) mainly, a literature review of related documents; and 2) an in-depth interview of 90 key informants who were specifically selected. Data were analyzed by a content analysis and checked correctly by a data triangulation. The research findings indicated that the occurred success factors were categorized into three stages: 1) the primary stage – where a process of integration creation together with the participation intended to solve area-based poverty consisted of four success factors; 2) the intermediate stage consisted of four success factors – involving value

adding, standard raising, manufacturing, and marketing through integration mechanisms and public participation; and 3) the fulfillment stage – a process of overcoming poverty and achieving a sustainable self-reliance of the target group, consisted of four success factors.

Keywords: area-based poverty solution, success factors, participatory public administration, the public sector excellence award

บทนำ

ปัญหาความยากจนนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ เนื่องจากความยากจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาในทุกด้านของมนุษย์ทั้งในเรื่องความมั่นคงและคุณภาพชีวิต (Manorom, 2022) สำหรับแนวทางจัดการความยากจนนั้นองค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญและกำหนดให้การจัดการความยากจนเป็น 1 ใน 17 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อจัดการความยากจนให้หมดไปภายในปี 2573 (Ministry of Foreign Affairs, 2016) ทั้งนี้รัฐบาลไทยได้บรรจุปัญหาความยากจนไว้ในยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ 4 การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และในแผนการปฏิรูปประเทศด้านบริหารราชการแผ่นดินและด้านเศรษฐกิจปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ได้ดำเนินมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านโครงการต่างๆ จำนวนมากในพื้นที่ทั่วประเทศ

ต่อมรัฐบาลโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้มีการจัดโครงการมอบรางวัล “รางวัลเลิศรัฐ” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ประเมินความสามารถในการให้บริการภาครัฐและเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการจนเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ขณะเดียวกันผลงานที่ได้รับรางวัลยังสามารถเป็นต้นแบบสำหรับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการให้บริการ และการบริหารงานของหน่วยงาน

ภาครัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืนได้ต่อไป (Office of the Public Sector Development Commission, 2024) โดยในปี 2567 นั้นได้มีการดำเนินโครงการประกวดรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประเภทร่วมมือกันก้าวหน้า มีวัตถุประสงค์เพื่อมอบรางวัลให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่มีศักยภาพ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดต้นแบบ (Prototype) ในการแก้ไขปัญหาความยากจน และสามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นได้ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาความยากจน และมีการ บูรณาการความร่วมมือร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม (Strategic Transformation Office, 2024)

จากการดำเนินโครงการประกวดรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประเภทร่วมมือกันก้าวหน้า ประจำปี พ.ศ. 2567 พบว่ามีจำนวนผลงานที่รับรางวัลฯ รวมทั้งสิ้น 30 ผลงาน จำแนกเป็นรางวัลระดับดีเด่น จำนวน 24 ผลงาน และผลงานระดับดี จำนวน 6 ผลงาน ซึ่งได้มีการประกาศผลและรับรางวัลฯ ไปแล้วเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2567 ที่ผ่านมา ทั้งนี้ จากผลการดำเนินการพัฒนาผลงานต่างๆ นั้นน่าสนใจที่จะถูกนำมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในบริบทการขับเคลื่อนโครงการภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ด้วยกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เป็นปัจจุบัน จึงควรที่จะมีการศึกษาในครั้งนี้โดยอาศัยองค์ความรู้พื้นฐานจากแนวคิดต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษา ได้แก่ แนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Perry, 2007 & Speer, 2012) แนวคิดการบริหารจัดการแบบร่วมมือ (Rhodes, 1997; Ansell & Gash, 2008) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Baxter & Grossman, 2017) และแนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจน (Manorom, 2022) เพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ของผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567

รวมทั้งเพื่อสอบทานความครบถ้วน สมบูรณ์ของข้อมูลหรือข้อเท็จจริงของการดำเนินงานของผลงาน หรือผลสำเร็จที่เกิดขึ้นของผลงานต่างๆ ซึ่งนำไปสู่บทเรียนความสำเร็จของกระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567 เพื่อเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวปฏิบัติหรือต้นแบบกระบวนการดำเนินงานที่ดีไปขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประเภทรวมใจเกื้อกันในปี 2567

ขอบเขตของการวิจัย

มีขอบเขตการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Perry, 2007; Speer, 2012) แนวคิดการบริหารจัดการแบบร่วมมือ (Rhodes, 1997; Ansell & Gash, 2008) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Baxter & Grossman, 2017) และแนวคิดการแก้ไขปัญหาคความยากจน (Manorom, 2022) ในกระบวนการแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่ของผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567 ซึ่งจำแนกเป็นรางวัลระดับดีเด่น จำนวน 24 ผลงาน ได้แก่ 1) ผลงานปลาคคุณกลาไสย แปลงใหญ่ชุมชน พัฒนาคคนพัฒนาเศรษฐกิจ 2) ผลงานปลาคหน้ ผารังหมี สุ่วิถิ์ที่ยั่งยืน 3) ผลงานข้าวแตนสมุนไพร่พันหน้า สร้างมูลค่าเกื้อกัน 4) ผลงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยบ้านแม่ปาน –

สั้นเกียง สูตรสำเร็จแก่นัน ดันแบบชุมชนยังยืน 5) ผลงานวิสาหกิจชุมชน แปลงใหญ่
กาแพบ้านป็อกแก่นัน กาแพไทย ใจรักย์ป่า 6) ผลงานลิ้นจี่นครพนม พีช GI แปลงใหญ่
แก่นัน 7) ผลงานกาแพของพ่อฉันทิโกโลละแปดพันบาทที่บ้านมณีพุกย์ 8) ผลงานร่วม
ใจแก่นันกะเพราเงินล้านปทุมธานี 9) ผลงานมะม่วงน้ำดอกไม้สีทองวังน้ำบ่อร่วมใจแก่นัน
จน 10) ผลงานแปลงใหญ่โคมนสารคาม ก้าวข้ามวิกฤต ชีวิตมั่งคั่ง ร่วมใจแก่นัน 11)
ผลงานกระเทียม GI ปายสายน้ำแร่ แก่นัน 12) สับปะรด GI คนแปลงใหญ่หนองปลา
ปาก ใช้แก่นัน 13) ผลงานทุเรียนมรดกโลกห้วยขาแข้งอุทัยธานี 14) ผลงานวิถีกสิกรรม
วิถีกสิกรรมอย่างยั่งยืน สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง จำกัด 15)
ผลงานเกษตรผสมผสาน บ้านนาพูนร่วมใจ สร้างรายได้อย่างยั่งยืน 16) ผลงานน้ำข้าว
เขาสะเอียบ Soft Power เมืองซ้อแฮ 17) ผลงานยางพารา พลิกวิกฤตแก่นัน คนกันทรอม
18) ผลงานคลัสเตอร์ที่ 15 เด็กช่างแก่นัน ชุมชนสมุนไพรเขาฉกรรจ์ 19) ผลงานทุเรียน
คุณภาพสร้างรายได้แก่นันคนชายแดนใต้ 20) ผลงานทุเรียนทะเลหอยร่วมใจแก่นัน ให้
คนปลายพระยาอย่างยั่งยืน 21) ผลงานจิ้งหรีดช่องฮิปลดหนี้ยังยืน 22) ผลงานถั่วลาย
เสือ GI แก่นันวิสาหกิจชุมชนคนน้ำบ่อสะเป่ 23) ผลงานภูมิปัญญา (หัตถกรรม)...แก่นัน
...คนบนดอย และ 24) ผลงานไม้ผลกินได้ สร้างป่า สร้างเงิน แก่นัน คนสะเนียน และ
ผลงานระดับดี จำนวน 6 ผลงาน ได้แก่ 1) ผลงานกาแพไฟฟ้าห่มปก มรดกคู่ผืนป่า พังพา
ตนเอง 2) ผลงานคุณค่าน้ำมันมะพร้าวชาวใต้ สร้างรายได้สู่ชุมชน 3) ผลงานร่วมใจแก่นัน
คนแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 4) ผลงานข้าว
บ้านสุขใจ ข้าวแก่นันของคนสุโขทัย 5) ผลงานไม้ดอกอุดรเงินทองเบ่งบานชาวบ้าน
หายจน และ 6) ผลงานแก่นัน คนอมพาย ด้วยวิถีสหกรณ์

2. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 90 คนที่เลือก
แบบเจาะจงจากเป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนหรือ
ชุมชน จำนวนอย่างละ 1 คนในแต่ละพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานในการ
แก้ไขปัญหาความยากจนในผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐฯ ทั้ง 30 ผลงาน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ปฏิบัติการตามผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ทั้ง 30 ผลงานซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ น่านแพร่ สุโขทัย พิชญ์โลก ตาก อุทัยธานี หนองคาย นครพนม กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี ศรีสะเกษ สระแก้ว ปทุมธานี ชุมพร กระบี่ และยะลา
4. ขอบเขตด้านเวลา ได้แก่ ระหว่างพฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2567

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิที่เป็นรายละเอียดการจัดทำโครงการ ข้อมูลการส่งประเมินรางวัล และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ได้จากการสรุปผลการประชุมในเวทีประชุมพิจารณาตรวจประเมินรางวัลทั้ง 30 ผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐฯ ประกอบกับการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานในผลงานต่างๆ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย (1) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 1 คน (2) ตัวแทนภาคเอกชน จำนวน 1 คน และ (3) ตัวแทนภาคประชาชน/ภาคชุมชน จำนวน 1 คน เพื่อให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการกำหนดประเด็นย่อยจากข้อค้นพบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้าด้านข้อมูลที่มีการตรวจทานความถูกต้องระหว่างแหล่งข้อมูลที่ได้รับจากวิธีต่างๆ จนน่าเชื่อถือและนำเสนอตามผลการศึกษาเพื่อพรรณนาประเด็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

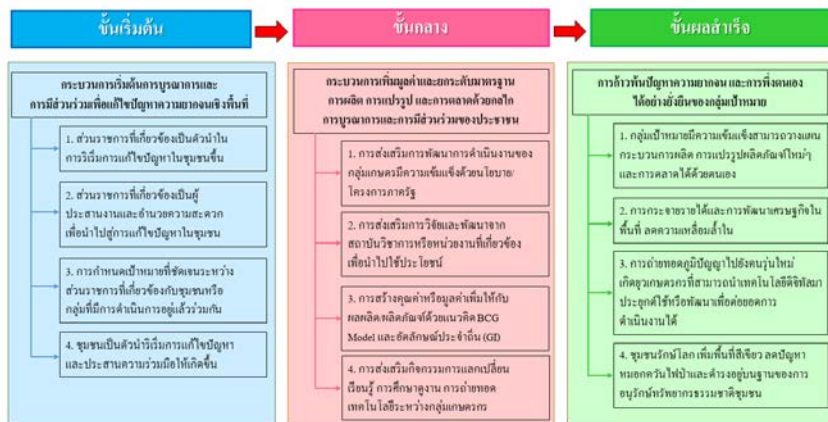
ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากผลงานที่ได้รับ

รางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2567 รวมทั้งสิ้น 30 ผลงาน ซึ่งมีผลการดำเนินการในพื้นที่ที่มีบริบทและมีปัจจัยการดำเนินงานที่แตกต่างกัน สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการดำเนินงานภายใต้กลไกของกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาปัญหาความยากจนเพื่อเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวปฏิบัติหรือต้นแบบกระบวนการดำเนินงานที่ดีไปขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่อื่นต่อไปสามารถสรุปได้ดังภาพ 1 ดังนี้

ภาพ 1

ปัจจัยตามกระบวนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้กลไกการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วม

จากภาพ 1 ข้างต้น สามารถอธิบายปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากผลงานที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐฯ ประจำปี 2567 ได้ดังนี้

ขั้นเริ่มต้น ซึ่งจะต้องมีการวางแผนเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเริ่มต้นดำเนินงานด้วยแนวคิดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่เป้าหมายขึ้น ซึ่งจากผลงานที่ศึกษานั้น สามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเริ่มต้นได้จากบทบาทของตัวแสดงที่ทำหน้าที่ในการคิดริเริ่ม ผลักดันนโยบาย ประสานงาน อำนวยความสะดวก และวางแผนเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยตามกระบวนการดำเนินงานได้เป็น 4 ปัจจัย ดังนี้

1. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้นำในการริเริ่มการแก้ไขปัญหาในชุมชนขึ้น ซึ่งอธิบายได้จากผลงาน “ลีนจิ้นครพนม พืช GI แปลงใหญ่แก่นจันทน์” ของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครพนมที่ได้เข้าไปส่งเสริมตั้งแต่การทดลองปลูก การพัฒนาสายพันธุ์ การรวมกลุ่มเกษตรกร การส่งเสริมให้มีการผลิตตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) การบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ในการผลิต การขอจดทะเบียนพืช GI และการตลาด เป็นต้น ซึ่งทำให้เห็นบทบาทของหน่วยงานราชการในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งและสามารถยกระดับผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรให้เป็นที่ยอมรับของตลาด สร้างรายได้และแก้ไขปัญหาความยากจนได้สำเร็จ เป็นต้น

2. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวกเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในชุมชนขึ้น ซึ่งอธิบายได้จากผลงาน “ทุเรียนคุณภาพสร้างรายได้แก่จันทน์คนชายแดนใต้” ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) ซึ่งแม้ตนเองจะไม่มีบทบาทด้านการเกษตรโดยตรงแต่สามารถแสดงบทบาทในการประสานงานและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้าไปปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของชุมชน โดยการจัดตั้ง “ล้งชุมชน” มีการส่งเสริมการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของแปลงเกษตรกร และมาตรฐานหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิต (GMP) ของโรงงาน ส่งเสริมการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มีการนำนวัตกรรมการจัดทำห้องเย็นเก็บทุเรียนมาใช้ ทำให้สามารถควบคุม

ราคาและกลไกตลาดได้ซึ่งทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น

3. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินการอยู่แล้วร่วมกัน ซึ่งอธิบายได้จากผลงาน “กระเทียม GI ปาย สายน้ำแร่ แก๊จัน” ของสำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีการรวมกลุ่มและปลูกกระเทียมกันอยู่แล้ว โดยการสร้างเป้าหมายการทำงานร่วมกันในการนำระบบส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่แบบ PDCA ควบคู่กับการใช้ระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V System) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเกษตรแปลงใหญ่ปลูกกระเทียมสายพันธุ์กระเทียมไทยที่เป็นผลิตภัณฑ์ GI ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยกระบวนการรับรู้ความเข้าใจ ผ่านเวทีชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ คน และสินค้าในพื้นที่ส่งผลให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เป็นต้น

4. ชุมชนเป็นตัวนำริเริ่มการแก้ไขปัญหาและประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้น ซึ่งอธิบายได้จากผลงาน “ปลดหนี้ ผำรังหมี สุ่วถีที่ยั่งยืน” จากการประสานขอความช่วยเหลือจากกลุ่มเกษตรกรผลิตข้าวหอมมะลิบ้านผำรังหมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบงการ จังหวัดพิษณุโลก ที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว ได้ร่วมกับสถานีพัฒนาที่ดินพิษณุโลกในการปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดิน สนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดการดินอย่างเหมาะสม เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มรายได้ที่ยั่งยืน และเป็นต้นแบบด้านการพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

ขั้นกลาง เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นภายหลังจากขั้นเริ่มต้น โดยขั้นนี้จะต้องมีการวางแผนเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเพิ่มมูลค่าและยกระดับมาตรฐานการผลิต การแปรรูป และการตลาดด้วยกลไกการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจากผลงานที่ศึกษานั้น สามารถสรุปปัจจัยของกระบวนการดำเนินการดำเนินงานได้เป็น 4 ปัจจัย ดังนี้

1. การส่งเสริมการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งด้วยนโยบาย/โครงการภาครัฐ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ โดยเฉพาะผลงานของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น ผลงาน “ปลาอุกกมลาไสย แปลงใหญ่ชุมชน พัฒนาคนพัฒนาเศรษฐกิจ” โดยกรมประมง หรือผลงาน “สับปะรด GI คนแปลงใหญ่หนองปลาปาก ใช้แก้จน” โดยกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ที่ได้มีการขับเคลื่อนนโยบายใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและภาคที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก และควบคุมการใช้ระบบส่งเสริมการเกษตร ในการติดตามเยี่ยมเยียน และให้คำแนะนำ ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มบริหารจัดการที่ชัดเจน จนทำให้สมาชิกมีความรู้ตั้งแต่กระบวนการผลิต การพัฒนาบริหารจัดการแปลง จนกระทั่งเข้าสู่ระบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีหรือ GAP มีการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเข้มแข็งจนนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรในที่สุด

2. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาจากสถาบันวิชาการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ โดยเฉพาะผลงานที่เน้นการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่หรือชุมชนที่ประสบปัญหาและความต้องการเฉพาะ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการวิจัยและพัฒนาควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการเพื่อยกระดับการประกอบอาชีพหรือคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น ผลงาน “ปลาอุกกมลาไสย แปลงใหญ่ชุมชน พัฒนาคนพัฒนาเศรษฐกิจ” โดยกรมประมงได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อส่งเสริมเกษตรกรจากกองวิจัยและพัฒนาพันธุ์สัตว์น้ำ และมีใช้ผลการศึกษาวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพและการแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ การวางแผนการตลาดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นต้น หรือผลงาน “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติ ปลอดภัยบ้านแม่ปาน – สันติภัย สุตรสำเร็จแก้จน ต้นแบบชุมชนยั่งยืน” มีการนำ

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบระบบวนเกษตรของมหาวิทยาลัยแม่โจ้เพื่อใช้ในการวางแผนการผลิตของกลุ่มเกษตรกรด้วย หรือผลงาน “แปลงใหญ่โคนมสารคาม ก้าวข้ามวิกฤต ชีวิตมั่งคั่ง ร่วมใจแ่ก้งน” มีการนำผลวิจัยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการติดตามและควบคุมคุณภาพน้ำนมของโคนมในฟาร์มเกษตรกรของมหาวิทยาลัยมหาสารคามมาประยุกต์ใช้ เป็นต้น

3. การสร้างคุณค่าหรือมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ด้วยแนวคิด BCG Model และอัตลักษณ์ประจำถิ่น (GI) ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ต่างมีการการสร้างคุณค่าหรือมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ด้วยแนวคิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green- Economy) หรือที่เรียกว่า BCG Model รวมทั้งมีการยกระดับพืชหรือสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีลักษณะอัตลักษณ์ประจำถิ่นด้วยการผลักดันให้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ในพืชหรือสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นๆ เช่น ผลงาน “วิสาหกิจชุมชน แปลงใหญ่กาแฟบ้านป๊อกแ่ก้งน กาแฟไทย ไจรัภัยป่า” หรือผลงาน “ลั่นจั่นนครพนม พืช GI แปลงใหญ่แ่ก้งน” หรือผลงาน “กระเทียม GI ปายสายน้ำแ่ก้งน” หรือผลงาน “สับปะรด GI คนแปลงใหญ่หนองปลาปาก ไซ้แ่ก้งน” หรือผลงาน “ทุเรียนทะเลหอยร่วมใจแ่ก้งน ให้คนปลายพระยาอย่างยั่งยืน” หรือผลงาน “ถั่วลายเสือ GI แ่ก้งนวิสาหกิจชุมชนคนน้ำบ่อสะเป่” เป็นต้น

4. การส่งเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มเกษตรกร ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ต่างมีการส่งเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มเกษตรกรจนนำไปสู่การประยุกต์ใช้ ปรับปรุงคุณภาพ และจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ขึ้น เช่น ผลงาน “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยบ้านแม่ปาน – สันถึ่กึ่ง สูตรสำเร็จแ่ก้งน ต้นแบบชุมชนยั่งยืน” ซึ่งปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

Social Enterprise ให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เข้ามาศึกษา เรียนรู้ พร้อมนำไปปรับใช้ และพัฒนาชุมชนของตนเอง หรือผลงาน “วิสาหกิจชุมชน แปลงใหญ่กาแฟบ้านป๊อกแก่น กาแฟไทย ไจรัญป่า” ซึ่งภายในชุมชนบ้านป๊อกมีการพัฒนาเป็นจุดเรียนรู้ในด้านการผลิตกาแฟแบบครบวงจร ให้แก่เกษตรกรในชุมชนและผู้สนใจ รวมทั้งมีการพัฒนาต่อยอดและขยายผลเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร/วนเกษตร เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วย เป็นต้น

ขั้นผลสำเร็จ ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นหลังจากขั้นกลาง โดยขั้นนี้ถือเป็นขั้นสุดท้ายจะต้องมีการวางแผนเป้าหมายเพื่อบรรลุผลสำเร็จในการก้าวพ้นปัญหาความยากจน และการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจากผลงานที่ศึกษานั้น สามารถสรุปปัจจัยของกระบวนการดำเนินการ ได้เป็น 4 ปัจจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายมีความเข้มแข็งสามารถวางแผนกระบวนการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ และการตลาดได้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่าง ๆ ซึ่งผลงานที่กลุ่มเป้าหมายมีความเข้มแข็งสามารถวางแผนกระบวนการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ และการตลาดได้ด้วยตนเอง เช่น ผลงาน “ปลดหนี้ ผำรังหมี สุวดีที่ยั่งยืน” ที่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลไพร่ข้อย อำเภอนิคมบ่งราย จังหวัดพิษณุโลก มีระบบบริหารจัดการที่ดี โดยมีระบบต้นน้ำจนถึงปลายน้ำในการผลิตข้าวภายในชุมชนตนเอง มีระบบธนาคารความดีเพื่อสะสมเป็นคะแนนแลกกับสิ่งของในชุมชน มีธนาคารต้นไม้ร่วมกับโครงการของ ธกส. มีการป้องกันความเสี่ยงโดยการกักตุนอาหารอย่างเพียงพอหากเกิดวิกฤติ มีสินค้าหลากหลายที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้ เป็นต้น หรือผลงาน “กาแฟของพ่อฉันกิเลสแปดพันบาทที่บ้านมณีพุกภัย” ที่มีการรวมกลุ่มยุวเกษตรกร (Smart Farmer) ในพื้นที่ตำบลงอบ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ได้รวมกลุ่มกันเพื่อบริหารจัดการในกระบวนการผลิต การค้า การสร้างแบรนด์สินค้าและขยายกาแฟของตนเอง เกิดการจ้างงานในชุมชนในแต่ละกระบวนการผลิต ซึ่งสามารถการสร้างรายได้สูงให้แก่เกษตรกรเกิดความมั่นคงทางรายได้ในชุมชน

2. การกระจายรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ ซึ่งผลงานที่ทำให้เกิดการกระจายรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน เช่น ผลงาน “วิถีถักสิกรสู่วิถีถักสิกรมออย่างยั่งยืน สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง จำกัด” ที่มีการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง ส่งผลให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถปลดหนี้สิน ครอบครัวยู่ดีกินดี บุตรหลานได้เรียนหนังสือ นอกจากนั้น ยังสามารถลดการใช้สารเคมี เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น หรือผลงาน “ทุเรียนมรดกโลกห้วยขาแข้งอุทัยธานี” ทำให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน มีจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว “ชมชิมช้อป” ทุเรียนอุทัยธานี กระตุ้นเศรษฐกิจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังพื้นที่อำเภอที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดอุทัยธานีมากขึ้น ช่วยสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรในชุมชน หรือผลงาน “ไม้ดอกอุดรเงินทองแบ่งบานชาวบ้านหายจน” ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในการสร้างอาชีพต่าง ๆ ทั้งผู้ปลูก ผู้ขาย คนดูแลสวน คนรับจัดดอกไม้ คนส่งไม้ดอกไปยังปลายทางให้ลูกค้า ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาไปยังคนรุ่นใหม่ เกิดผู้ประกอบการที่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้หรือพัฒนาเพื่อต่อยอดการดำเนินงานได้ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการดำเนินงานในผลงานต่างๆ ซึ่งผลงานที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปยังคนรุ่นใหม่ เกิดผู้ประกอบการ (Young Smart Farmer) ที่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้หรือพัฒนาเพื่อต่อยอดการดำเนินงานได้ เช่น ผลงาน “ภูมิปัญญา (หัตถกรรม)...แก่เงิน...คนบนคอย” ซึ่งมีการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่นำภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่ามาพัฒนาต่อยอดด้วยทักษะและจินตนาการของคนรุ่นใหม่จนเกิดเป็นสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่เกิดความสร้างสรรค์และมูลค่า สามารถสร้างอาชีพ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างชื่อเสียงให้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้นกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามมา ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น หรือ

ผลงาน “แก๊จน คนอมพาย ด้วยวิถีสหกรณ์” ที่สามารถจูงใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ภายหลังการสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาภายนอกพื้นที่แล้วกลับมาทำงานใน ชุมชน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นในการปลูกผักปลอดภัยใน โรงเรือนพลาสติก ไม่ใช้สารเคมี ส่งผลให้มีความปลอดภัยต่อสุขภาพของสมาชิกผู้ปลูก และผู้บริโภค ได้บริโภคผัก สร้างความมั่นคงทางอาหารที่ปลอดภัยให้กับชุมชนและ ผู้บริโภค เป็นต้น

4. ชุมชนรักย์โลก เพิ่มพื้นที่สีเขียว ลดปัญหาหมอกควันไฟป่าและดำรงอยู่ บนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกระบวนการ ดำเนินงานในผลงานต่างๆ ซึ่งผลงานที่ทำให้เกิดชุมชนรักย์โลก เพิ่มพื้นที่สีเขียว ลด ปัญหาหมอกควันไฟป่าและดำรงอยู่บนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ผลงาน “กาแฟฟ้าห่มปก มรดกคู่ผืนป่า ฟังพาดนเอง” ซึ่งผลงานนี้ช่วยส่งเสริมการ อนุรักษ์ป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร เนื่องจากการปลูกกาแฟต้องปลูกไต้หวันเงาไม้ใหญ่จึงเป็น ประโยชน์กับระบบนิเวศป่าไม้ช่วยทำให้ได้พื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นและเกิดความ หลากหลายทางชีวภาพ เช่นเดียวกับผลงาน “ไม้ผลกินได้ สร้างป่า สร้างเงิน แก๊จน คน สะเนียน” ซึ่งผลงานนี้ช่วยส่งเสริมการวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาต่อของการพัฒนา คุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในพื้นที่ตำบลสะเนียน อำเภอเมือง น่าน จังหวัดน่าน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดี มีพื้นที่สีเขียวเพิ่ม ได้คาร์บอนเครดิต จากป่าไม้ และมีไม้ยืนต้นเพิ่มอีกจำนวนมาก เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นนำไปสู่การอภิปรายผลที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1) จากผลการศึกษาสภาพความร่วมมือของตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น พบว่า ในพื้นที่ปฏิบัติการในผลงานต่างๆ ได้มีการดำเนินการสร้างความร่วมมือของตัวแสดง ต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ร่วมกันแสดงให้เห็นว่าในพื้นที่มี การใช้แนวคิดความร่วมมือ (Collaboration) ตามที่ Perry (2007) และ Bevir (2010) ได้

นำเสนอแนวคิดนี้ไว้ว่าเป็นแนวคิดที่มุ่งสร้างและพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหาร่วมกันแบบข้ามขอบเขตความสัมพันธ์หลายภาคส่วนอย่างเป็นอิสระด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูล แบ่งปันทรัพยากร และสนับสนุนความสามารถขององค์กรหรือภาคีเครือข่ายอื่นเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันขึ้น แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานการจัดการภาคส่วนต่างๆ ที่ไม่ใช่เพียงภาครัฐอย่างเดียวในการจัดการโครงการและการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติเข้าด้วยกันซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rhodes (1997) ที่เสนอไว้ในการเกิดรูปแบบการทำงานแบบเครือข่ายต้องอาศัยความไว้วางใจ การประสานความร่วมมือ และการปรับตัวที่มีความยืดหยุ่น รวมทั้งทำให้ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันและร่วมกันแสดงบทบาทในการจัดการปัญหาความยากจน และสอดคล้องกับข้อเสนอตามแนวคิดของ Ansell and Gash (2008) ที่อธิบายเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการสร้างการบริหารจัดการแบบร่วมมือที่มีประสิทธิผล คือ ต้องมีการออกแบบสถาบันให้มีโครงสร้างที่เปิดกว้างให้ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย รวมถึงกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือสนใจในประเด็นนโยบายนั้นๆ

2) จากผลวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกระบวนการแก้ไขปัญหความยากจนที่เกิดขึ้นในผลงานรางวัลเลิศรัฐต่างๆ พบว่าส่วนหนึ่งมาจากทุนทางสังคมในพื้นที่ที่มีกลไกการทำงานของกลุ่ม/เครือข่ายผู้นำชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหความยากจนในพื้นที่ และมีการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Puang-ngam (2019) ที่พบว่า องค์ประกอบเรื่องทุนทางสังคมของชุมชนและเครือข่าย เป็นเงื่อนไขของแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้จัดการปัญหาการเข้าถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนได้ เพื่อนำไปสู่การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม นอกจากนั้น การมีภูมิหลังความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในการดำเนินโครงการต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนมาก่อน หรือการมีความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายในพื้นที่ในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ดี การมีผู้นำที่เข้มแข็ง

ในการประสานงานและเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง การแสดงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐเชิงพื้นที่ในฐานะผู้จัดการภาคีเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนโครงการอย่างมีแนวทางที่ชัดเจน และมีกระบวนการตัดสินใจร่วมกันและการสร้างความไว้วางใจระหว่างกันของภาคีเครือข่ายที่เข้าไปร่วมมือกันนั้น ต่างเป็นเงื่อนไขที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Ansell and Gash (2008) ได้เสนอองค์ประกอบของการบริหารจัดการแบบร่วมมือที่สำคัญ 6 ประการดังนี้ 1) มีการริเริ่มสร้างความร่วมมือ 2) มีตัวแสดงมากกว่าหนึ่งตัวแสดงเข้ามาเกี่ยวข้อง 3) มีการแสดงบทบาทของแต่ละตัวแสดงที่เข้ามาเกี่ยวข้อง 4) มีการออกแบบจัดโครงสร้างการทำงานร่วมกัน 5) มีกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน และ 6) มีการวางเป้าหมายการทำงานร่วมกัน รวมทั้งผลการศึกษาของ Jai-Aree (2016) ที่ศึกษากระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน (2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของศักยภาพชุมชน และ (3) การพัฒนาสู่ความยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนงาน ด้วยศักยภาพและความพร้อมของชุมชน สำหรับผู้มีส่วนร่วมภายนอกชุมชน มีบทบาทหลักในการสนับสนุนเชิงวิชาการ งบประมาณ และนโยบาย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรมีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายที่ภาครัฐจะให้สนับสนุนหรือร่วมมือในพื้นที่ก่อน เพื่อจะได้ทราบบทบาทที่แน่ชัดในการดำเนินการวางแผนพัฒนา หรือต่อ ยอดกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มที่ชัดเจนเพื่อให้กระบวนการเริ่มต้นในการดำเนินการเกิดความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อภารกิจของรัฐที่หน่วยงานเข้าไปส่งเสริมหรือร่วมดำเนินการได้

2. ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายมีการสร้างกระบวนการเพิ่มมูลค่าและยกระดับมาตรฐานการผลิต การแปรรูป และการตลาดด้วยกลไกการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การใช้ระบบ GAP การใช้ระบบ BCG

โมเดล การจดทะเบียน GI พืช/ผลิตภัณฑ์ประจำถิ่นมากขึ้น เป็นต้น เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการแก้ไขปัญหาคาชาจกนของหน่วยงานภาครัฐเกิดผลลัพท์ที่สามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มรายได้ การสร้างผลกระทบที่ดีต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืนของกลุ่มเป้าหมายได้

3. ควรมีการกำหนดวางแผนเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคี เครือข่ายและประชาชนที่ชัดเจนสำหรับการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาคาชาจกนเชิงพื้นที่เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาคาชาจกนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งกำหนดเป้าหมายสู่ความสำเร็จร่วมกันอย่างยั่งยืน การถ่ายทอดความรู้ และการเป็นต้นแบบขยายผลการดำเนินงานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมานำปัจจัยความสำเร็จจากกระบวนการแก้ไขปัญหาคาชาจกนเชิงพื้นที่ในครั้งนี้ซึ่งได้มาจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพไปประยุกต์ใช้เป็นตัวแปรและกรอบแนวคิดการวิจัยสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อยืนยันความถูกต้องต่อไป

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จและกรอบกระบวนการดำเนินงานที่ได้จากผลงานรางวัลเลิศรัฐในครั้งนี้กับผลงานรางวัลอื่นๆ เช่น UNPSA หรือ ผลงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเพิ่มเติม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการทำงานของหน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐที่ใกล้ชิดกับประชาชน สร้างความไว้วางใจกัน และร่วมกันสร้างสรรค์พัฒนาผลงานจนเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมขึ้น

References

- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.
- Baxter, W., & Grossman, N. (2017). *A call to action: Thailand and the sustainable development goals (SDGs)*. Editions Didier Millet.
- Bevir, M. (2010). *Governance: A very short introduction*. Oxford.
- Jai-Aree, A. (2016). Multi-party participatory process for sustainable environmental management: A case study of community forest management of Ban Pu-Tei, Kanchanaburi Province, *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)*, 36(1), 111-136. [in Thai]
- Manorom, K. (2022). *Poverty: Meaning and operations case study of Amnat Charoen Province*. Ubon Ratchatani University. [in Thai]
- Ministry of Foreign Affairs. (2016). *A practical approach toward sustainable development*. Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand. [in Thai]
- Office of the Public Sector Development Commission. (2024). *Criteria for consideration of public sector excellence awards for the year 2024*. Office of the Public Sector Development Commission. [in Thai]
- Perry, J. L. (2007). Democracy and the new public service. *The American Review of Public Administration*, 37(1), 3 – 16.
- Puang-ngam, K. (2019). *Self-Governance of the local community*. Dharmasarn Printing Company Limited. [in Thai]
- Rhodes, R.A.W. (1997). *Understanding governance, Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Open University Press.

Speer, J. (2012). Participatory governance reform: A good strategy for increasing government responsiveness and improving public services? *World development*, 40(12), 2379-2398.

Strategic Transformation Office. (2024). *Criteria for on sideration of the public excellence awards in participatory public administration in branch category of together to solve poverty for the year 2024*. Strategic Transformation Office. [in Thai]

Authors

Noppon Akahat

Public Administration Program, School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open University

9/9 Moo 9, Bang Pood Subdistrict, Pak Kred District,

Nontha Buri Province 11120

Tel: 02-504-8256 E-mail: noppon.aka@stou.ac.th

Phanompatt Smitananda

Public Administration Program, School of Management Science,

Sukhothai Thammathirat Open University

9/9 Moo 9, Bang Pood Subdistrict, Pak Kred District,

Nontha Buri Province 11120

Tel: 02-504-8256 E-mail: phanompatt.smi@stou.ac.th